

Rybníkářství

Celkově můžeme říct, že máme velmi málo informací ohledně vodních ploch a to z důvodu, že největší rozvoj začal až v průběhu novověku. K poznání nejen rybníků, ale veškerých vodních ploch nám velmi napomáhá Müllerova mapa Čech. Zde však musíme mít napaměti, že nám pouze ukáže vodní plochu jako takovou a nic víc. V mapě totiž není žádné rozdělení toho, zda se jedná o přírodně vytvořené jezero, nebo uměle vytvořený rybník.

Historické pozadí

Vůbec první zmínkou o rybníku je osada, která nese název Rybníček a pochází z roku 933. Tato zmínka se dochovala dodnes v názvu ulice Na Rybníčku poblíž Karlova náměstí. Probíhal zde archeologický výzkum, který nám doložil existenci vodní plochy. Zjevně nešlo o jedinou vodní plochu poblíž, jelikož se hned vedle nachází ulice V Tůních. Toto nám však neposlouží jako přímý doklad rybníkářství, spíš jako náznak existence aktivity spojené s tím.

Dalším pramenem poznání je Kosmova kronika česká. Informace z ní se týká doby po roce 1034. Jedná se o dodatek o založení Sázavského kláštera. Zde se dozvídáme, že umírá kníže Oldřich a místo něj usedá jeho syn Břetislav I. Tehdy kníže daroval klášteru: „...*okolní ves až k lesu Strnovníku, též ves Skramníky, jeden rybník a slup k lovení ryb...*“. Musíme si však uvědomit, že se jedná o zmínku již zhotoveného rybníka, což znamená, že jejich výstavba proběhla už někdy dříve.

Zmínka o rybnících z Kladrubské listiny je z roku 1115. Jedná se však o padělek ze 14. století, tudíž nelze na sto procent počítat s tím, že původní originál obsahoval taky něco o výstavbě rybnících.

První rybníky

Při výstavbě tehdejších rybníků využívali lidé ke stavění přírodní prostředí. Toto nám například dokládá část hráze Velkého rybníka u Doks (dnes Máchovo jezero, založené snad 1272 nebo 1366 - Smetanová vs Vlček). Větší část tvoří totiž dlouhá čedičová žíla.

Jeden z nejstarších rybníků, o nichž máme doklady, je Žárský rybník na Trhosvinensku, zmíněný již roku 1221. U dalšího rybníku je doloženo i rozhodnutí Přemysla Otakara I., ve kterém souhlasí s výstavbou rybníku u Louckého kláštera na Znojemsku. Na základě toho můžeme potvrdit, že výstavba rybníků v té době už neznamela zvlášť velký převrat. Dalším dochovaným rybníkem z

roku 1225 je Krvavý rybník u Jindřichova Hradce. Musíme si však uvědomit, že výstavba rybníků ještě nebyla samozřejmostí. V listinách s výčtem majetků se ještě tolik neobjevují.

Velký rozkvět nastal až ve 14. století a to za doby Karla IV. V tomto období bylo založeno nejvíce rybníků v rámci Čech. Dochovalo se taky prohlášení Karla IV: „*Všem stavům i městům nařízení dávám pilně stavěti rybníky, jednak aby bylo postaráno o hojnost ryb pro potravu lidu, dále pak, aby se voda z bahnisek a močálů v nich mohla nashromažďovati, za účinku slunce a teplých větrů odpařovati a jako vodní pára blahodárně působiti na okolní rostlinstvo. Mimo to má rybník ještě úkol v dobách rozlití vod trvalými dešti nebo táním sněhu velkou část vody zadržeti a tím náhlým povodním v krajinách níže ležících zabrániti.*“ Z tohoto textu můžeme usoudit, že už tehdy přemýšleli víceúčelově

Rybníční soustava Střenčí

Střenčí je zaniklá ves a její existence je datována do 13.-15. století. K víceúčelovosti zde navazuje i to, že využívali hráz jako formu komunikace, což nám dokládají zařízlé úvozy do svahů směřující k hrázi. Nachází se zde kaskáda devíti rybníků na Kněžnickém potoce, kdy tato kaskáda začíná pravděpodobně u hráze s parcelou č. 843, a pokračuje až k rybníku dnes pojmenovaném jako Ovčák.

Z této kaskády rybníků máme doloženou dřevěnou výpust, což byla jedním z klíčových prvků rybníků. Tato výpust byla vyrobena ze dvou vydlabaných, podélně rozříznutých polovin kmene. V tomto případě se jednalo o kmen z jednoho a toho samého stromu. Prokázalo se, že se jedná o Jedli. Tyto dvě části byly k sobě připevněny železnými dvouramennými skobami. Celá výpust byla vsazena do hráze, kde byla zajištěna několika dřevěnými kůly.

Před výpustí se často stavělo brlení. To je dřevěná mříž, která chránila výpust před zanesením nečistot, popřípadě bránila úniku ryb při vypouštění vody.

Klíčovým prvkem byla čapová zátka. Jedná se o mechanismus kónické zátky, který umožňoval otevřít či zavřít odtok vody. Jendnoduše se při vypouštění vytáhnul z otvoru výpusti.

Rybník Demalka

Rybník Demalka se nachází v povodí Bukovského potoka mezi obcemi Střítěž a Habří. Dendrochronologie a radiokarbonové datování naznačují vznik rybníku po roce 1194. Tento rybník nám taky slouží jako skvělý doklad kolonizace, kdy osídlení směřovalo do méně obydlených částí Vysočiny.

Hráz rybníku byla v zadní části až 3 metry vysoká a ve přední části byla koruna hráze o 0,7 metrů vyšší, než přilehlý terén. Hráz byla přizpůsobená k zadržení vody pro ryblův a pravděpodobně taky k regulaci závlahy okolí. Analýza sedimentů odhalila původní vegetaci, což byly jedlo-bukové lesy.

Zdroje

Dejmal, Miroslav; Petřík, Jan; Adameková, Katarína; Petr, Libor; Přišťáková, Michaela; Vágner, Michal; Kočár, Petr; Hrádek, Mojmír; Bajer, Aleš Rybník Demalka: příspěvek k osídlení severovýchodní části Českomoravské vrchoviny ve středověku *Archaeologia historica*. 2021, vol. 46, iss. 2, pp. 513-538

Mazáčková, J. - Žaža, P., 2021: Rybník Zweitämmige v historických a archeologických pramenech, *Archaeologia historica* 46/1, 81-96.

Martínek, J. – Šobr, M., 2022: České vodní plochy ve středověku, *Živa* 5/2022.

GRYČOVÁ, Denisa. Archeologie zaniklých vodních děl v jižních Čechách (Archeologický průzkum Velechvínského polesí na Českobudějovicku). Online, diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, 2017.